

МИРОСЛАВА ФІЛІПОВИЧ

Волинського національного університету імені Лесі Українки

ORCID 0000-0002-3220-6746

ВИБРАНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ¹

Українська нація, яка зазнала нищівних ударів у XX столітті, здавалось, нарешті здобула ціною неймовірних зусиль попередніх поколінь незалежність, стала утверджувати власну державність, але північний сусід все ніяк не може змиритися з втратою імперських володінь. Війна, яка розпочалась ще у 2014 році, у лютому 2022 року набула нового масштабу. Українське суспільство переживає важкі часи випробувань військовою агресією. Вихор лиха поглинув усю країну, що змусило перебудовувати всі сфери економічного, соціального, освітнього, наукового життя. Війна не оминула жодної людини, яка перебувала на території України, змінила плани всіх.

Насамперед постало питання фізичного порятунку від небезпеки: хтось став внутрішньо переміщеною особою, хтось емігрував, когось ми втратили назавжди. Значна частина школярів, студентів, викладачів та вчителів, науковців опинилася у нових незвіданих для них реаліях. Кожному доводиться жити в очікуванні все нових випробувань, однак українське суспільство поступово починає оговтуватися, намагається пов'язати нові умови зі старим життям, приходить розуміння того, що багато зі звичного перестав бути актуальним та знецінюється.

Війна, яка триває, поставила чимало нових викликів та проблем. Можна вже починати розмову щодо того, якою буде освіта і наука, коли Україна

¹ Tytuł artykułu został zmieniony przez redakcję rocznika „Edukacja – Kultura – Społeczeństwo” (Wybrane problemy współczesnej wyższej edukacji na Ukrainie wobec rosyjskiej agresji).

переможе у ній, до яких змін та інновацій освітнім закладам варто готуватися вже зараз і як може змінитись ця галузь в Україні.

Саме з вірою у неминучу перемогу України над злом українська освітньо-наукова еліта вже зараз ставить питання: що чекає на українську освіту і науку у найближчій перспективі, як вплинула війна на їхній стан?

Триваюча російська агресія супроти України призвела до глобальних зрушень у системі освіти – сотні тисяч здобувачів освіти, викладачі, змушені були покинути свої домівки, переїхати у більш безпечні райони України, чи, навіть, за кордон. Окрім того зруйновано десятки вищих навчальних закладів, понівечено навчальне обладнання.

За офіційною державною статистикою, станом на 20 жовтня 2022 року в Україні повністю зруйновано 329 закладів освіти, а 2 321 заклад піддано руйнації. Більшість освітніх установ, які постраждали знаходяться безпосередньо неподалік, або ж на лінії фронту, у південних та східних областях України, зокрема, сумними лідерами у цьому сенсі є: Донецька область – 725 освітніх закладів, м. Харків та Харківська область – 528 закладів освіти, м. Київ та Київська область – 85 та 191 навчальний заклад, відповідно, Миколаївська – 228. Станом на кінець жовтня, руйнувань освітнім установам не завдано у Волинській, Івано-Франківській, Чернівецькій та Закарпатській областях².

² Росія знищує українську освіту. Інфо фронт. URL: t.me/uavvarinfographics/ Дата звернення: 20.10.2022.

Станом на серпень 2023-го росія зруйнувала практично кожен десяту українську школу. Більш як 1500 закладів загальної середньої освіти суттєво побиті або ж знищені вщент і не підлягають ремонту³.

На даний момент і ще не можливо оцінити усі збитки завдані війною системі української освіти, адже це не лише зруйновані приміщення шкіл та університетів, це втрачені педагогічні кадри, які загинули під час обстрілів або ж на фронті, чи емігрували за межі України, це, також, мільйони учнів та студентів, що змушені були припинити навчання (з різних причин) і т.д. Усі ці дані можливо буде підрахувати після завершення війни, однак уже сьогодні, можна чітко простежити: руйнування, різке скорочення закладів освіти і, як наслідок, залишення поза освітньою сферою сотень тисяч учнівської молоді та студентства, кадровий дефіцит у системі освіти, проблеми відновлення та налагодження освітнього процесу після війни. І, хоча, у сучасних реаліях, технічні можливості, як то онлайн-навчання, дещо вирішують проблему доступу здобувачів до освітнього процесу, однак, низка проблем продовжують залишатися доволі схожими.

На фоні швидкої самоорганізації суспільства досить помітною була неготовність та розгубленість офіційних урядових структур. Так, центральні органи влади у сфері освіти майже два тижні після початку війни фактично були паралізовані, що своєю чергою засвідчило про відсутність плану реагування на випадок військової агресії та вироблення алгоритму дій учасників освітнього процесу.

Зрозумілим є і те, що активній діяльності уряду не сприяв той факт, що перші удари агресора фактично було нанесені по центру, унаслідок чого постало питання не лише фізичного збереження працівників, але й переїзду установ зі столиці на захід країни, зокрема, Міністерства освіти і науки України. На фоні загроз адміністративно-управлінські центри у перші місяці війни змушені були перейти в онлайн, маючи досвід такого керівництва завдяки дворічному карантину, пов'язаному з пандемією COVID-19.

Однак, оголотившись від перших потрясінь суспільство потребувало діяльності. Міністр освіти і науки закликав переглянути політику щодо співпраці у сфері освіти і науки з Російською Федерацією, а саме: припинити грантову, дослідницьку, інвестиційну діяльність з країною-агресором.

³ Анна Новосад. Чотири роки без освіти. Як Росія нищить українські школи та що з цим робити. <https://www.pravda.com.ua/columns/2023/08/9/7414761/>

В Україні склалась досить унікальна ситуація, що, з одного боку, в країні триває війна, яка обмежує виконання та реалізацію певних норм у системі освіти, з іншого – зусилля громадськості сьогодні направлені на такі фактори:

- Збереження наукових та науково-педагогічних кадрів;
- Збереження життя, здоров'я та потенціалу здобувачів освіти;
- Академічна доброчесність;
- Впровадження нових освітніх програм;
- Перегляд старих програм, як то в історії, філології.

Вже у перші місяці постало питання перегляду освітніх програм з історії, української літератури та мови. Громадськістю порушується питання недопустимості подальшого навчання історії за різними підручниками для різних регіонів. В основі змін – позбуття старих ідеологем, кліше, російської та радянської спадщини, актуальним стає питання: чи потрібна «освіта», яка не формує українця-патріота, підмінюючи їх псевдодемократичністю та законослухняністю пересічного статиста.

Зокрема, 20 квітня 2022 року Інститут української мови Національної академії наук України у відкритому листі до Міністра освіти і науки звернувся із твердою вимогою переглянути висловлену позицію щодо можливості збереження надалі в українському шкільництві предметів російської мови і літератури.

Не менш драматичні події розгортаються і навколо історичної освіти. На заклики громадськості 5 травня 2022 року за ініціативи МОН України відбувся семінар-нарада «Шкільна історична освіта в часи російсько-української війни». Основними питаннями, які виносилися для обговорення, стали:

- як розповідати школярам про передумови, характер і наслідки війни Росії проти України;
- ключові події, явища і процеси в історії XX ст. у сучасних підручниках України та Росії: компаративний аналіз змістового наповнення, ціннісних орієнтацій, методичних підходів до вироблення в учнів критичного мислення;
- перегляд і доповнення шкільних програм у зв'язку з війною Росії проти України.

Рекомендувалося розширити тематику наукових досліджень з питань європейської інтеграції під час підготовки дисертаційних та монографічних

досліджень, виконання фундаментальних та прикладних науково-дослідницьких робіт і проєктів.

Крім того, пропонувалося розглянути можливість видання спеціальних випусків наукових фахових видань, присвячених європейській інтеграції України. Наприклад, Міністерство освіти і науки України спільно з Видавничим домом «Гельветика» розпочало реалізацію проєкту «Тематичні випуски наукових журналів України з питань європейської інтеграції».

Притому слід відзначити, що протягом воєнного року українська наукова спільнота активно проводить різнопланові наукові конференції. Зокрема, лише автором були організовані та проведені дві конференції, які відбулися у змішаному форматі – одна присвячена становленню та розвитку третього рівня освіти, інша – публічній історії.

Конференція «Третій рівень освіти в Україні: становлення та тенденції» була традиційно присвячена проблемам розвитку вищої освіти, підготовки наукових кадрів та збереженню науки в умовах воєнного стану. Зокрема піднімалися питання можливості проведення науково-дослідної діяльності аспірантів в умовах воєнного стану; досліджувались пріоритети розвитку вищої освіти; можливості академічної мобільності; методика процесу вивчення іноземної мови майбутніми фахівцями в умовах війни тощо.

Всеукраїнське науково-педагогічне підвищення кваліфікації з результативності
02.06.2023
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти «Кан'янець-Подільський державний інститут» Центр українсько-європейського наукового співробітництва. Всеукраїнське науково-педагогічне підвищення кваліфікації ФОРМУВАННЯ РЕЗУЛЬТАНТИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ В ПЕРІОД ТРАНСФОРМАЦІЙ, СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ТА КРИЗОВИХ СТАНІВ СУСПІЛЬСТВА З липня...

VII Міжнародна науково-практична конференція «Третій рівень освіти в Україні: становлення та тенденції»
02.06.2023
Міністерство освіти і науки України Волинський національний університет (імені Лесі Українки) Факультет історії, політології та національної безпеки Куявський університет у Влоцлавеку Видавничий дім «Гельветика» Центр українсько-європейського наукового співробітництва VII Міжнародна...

Колективна монографія з економічних наук (м. Рига, Латвійська Республіка)
25.05.2023
ISMA University of Applied Sciences Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти «Кан'янець-Подільський державний інститут» Колективна монографія ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ІНКЛЮЗИВНОЇ РОЗВИТКУ ТА ФАХОВИХ НАВЧАНЬ

